

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени доктора философии (PhD)
по специальности «6D050900 - Финансы»

БУБЕЕВ МУХТАР САПАРАЛИЕВИЧ

Адаптация международного опыта регулирования банковских структур в современных экономических условиях

Актуальность темы исследования. В 2020 году мир столкнулся со вспышкой вируса COVID-19, который вызвал глобальный экономический шок. По мере принятия различными странами беспрецедентных мер резко повысилась уязвимость финансового сектора в связи с волатильностью цен на фондовых рынках, снижением ликвидности и экономическими шоками спроса и предложения, влияющими на способность фирм и домашних хозяйств обслуживать кредиты. В ряде стран шок распространился на государственные финансы, цены на сырье, платежные балансы и цены на недвижимость, что дополнительно создало давление на финансовый сектор.

В Послании Главы государства народу Казахстана в сентябре 2020 года К.К. Токаев особо отметил задачу экономического регулирования в новых реалиях: «Мы столкнулись с кризисом доверия к тенге со стороны национальных и международных инвесторов... Законодательно и на практике следует зафиксировать преобладание сущности над формой: здравый смысл и содержание могут превалировать над жесткими юридическими нормами».

Роль финансового сектора в развитии экономики Казахстана и приоритеты макроэкономической политики в области финансового сектора подчеркнул Первый Президент Республики Казахстан – Елбасы Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана в октябре 2018 года: «Необходимо усилить роль финсектора в развитии реальной экономики и обеспечить долгосрочную макроэкономическую стабильность. Рост цен, доступ к финансированию, устойчивость банков – вот что сейчас больше всего интересует людей... Важную роль в обеспечении бизнеса иностранными инвестициями, доступом к капиталу должен сыграть Международный финансовый центр «Астана»».

МВФ в апреле 2020 года в ежегодном Отчете о глобальной финансовой стабильности (Global Financial Stability Report) отметил, что пандемия COVID-19 представляет серьезный риск для стабильности глобальной финансовой системы. Стоимость заимствования и рыночная волатильность может привести к увеличению дефолтов. Вырос отток капитала из развивающихся экономик, увеличивая их стоимость фондирования и снижая размер кредитования, что приводит к развороту роста экономик. Поддержка оказывается как монетарными, так и фискальными и регуляторными мерами.

Банковский сектор Казахстана прошел через несколько этапов: формирование банковского сектора (1993-1999 гг.), стабилизация и рост (2000-

2006 гг.), кризис (2007-2015 гг.), посткризисное восстановление (2016-2020 гг.). С 2020 г. ожидается новый этап, связанный с глобальными последствиями пандемии коронавируса. Различные этапы развития банковского сектора требуют разных подходов к регулированию. Соответственно, на начальном этапе система банковского регулирования находилась в состоянии формирования и поддерживала рост банковского сектора. В кризисное и посткризисное время роль регулятора увеличилась.

Развитие банковского регулирования в Казахстане происходит на базе заимствования международного опыта, но с учетом национальных особенностей. Рекомендации Базельского комитета по банковскому надзору (БКБН) в области банковского регулирования и надзора являются квинтэссенцией международного опыта на основе определения наиболее важных и актуальных рисков, а также анализа теоретических подходов и практики ведущих регуляторов.

Однако, несмотря на последовательное внедрение в Казахстане рекомендаций БКБН, к 2020 году остается целый ряд уязвимостей на фоне внешних макроэкономических рисков, например, в отношении качества банковских активов, высокого уровня государственной поддержки банков и быстрорастущего потребительского кредитования.

Банкам требуется новая, более устойчивая бизнес-модель, сокращение зависимости от депозитов государственных корпораций, улучшение практик кредитования и риск-менеджмента. Наблюдается тенденция усложнения действующего банковского регулирования, а также растет необходимость гармоничного согласования регуляторных и макроэкономических политик. Возникает вопрос о целесообразности дальнейшего заимствования мирового опыта банковского регулирования и о качестве его внедрения.

Анализ теоретико-методологических аспектов оценки адаптации международного опыта банковского регулирования и разработка практических рекомендаций по адаптации и развитию инструментов регулирования банковской системы и банковских структур Республики Казахстан становится более актуальным на современном этапе развития экономики государства.

В связи с возросшей динамикой негативных макроэкономических тенденций государственными органами Казахстана принято решение в ближайшее время пересмотреть Концепцию развития финансового сектора Республики Казахстан до 2030 года. Результаты данного исследования будут учтены при разработке предложений по изменению указанной концепции.

Предметом исследования являются экономические отношения, возникающие в процессе формирования системы мер банковского регулирования в Республике Казахстан.

Объект исследования – система мер регулирования банковского сектора Республики Казахстан.

Гипотеза исследования. Эффективная адаптация международного опыта банковского регулирования способствует достижению цели динамичной устойчивости национальной банковской системы.

Целью исследования является разработка предложений и практических рекомендаций, направленных на формирование устойчивой и эффективной банковской системы Республики Казахстан на основе адаптации международного опыта банковского регулирования в современных экономических условиях.

Задачи исследования. Для достижения цели поставлены и решены следующие научные и практические задачи, определившие логику исследования.

1. Исследовать и обобщить эволюционные изменения в теоретико-методологических подходах к содержанию банковского регулирования как органической части государственного регулирования.

2. Выявить особенности и представить классификацию видов банковского регулирования в современной практике.

3. Определить ключевые тенденции и перспективы посткризисного регулирования банковских структур с учетом влияния макроэкономических процессов.

4. Провести системный анализ адаптации международного опыта регулирования банковских структур в Казахстане и зарубежных странах.

5. Разработать модель влияния регулирования банковских структур на конкурентоспособность банковского сектора.

6. Рекомендовать меры по повышению эффективности действий регуляторных органов страны.

Научная новизна диссертационного исследования. Наиболее важные результаты исследования, имеющие элементы научной новизны заключаются в следующем.

1. На основе анализа теорий общественного и частного интереса в области экономического государственного регулирования проведена структурная группировка и предложена классификация теорий госрегулирования, конкретизированы возможности их отражения в процессе банковского регулирования.

2. Исследование и обобщение теоретических подходов к содержанию банковского регулирования создали научную основу для формирования авторского подхода к классификации видов банковского регулирования, в которую включены 7 (семь) основных видов регулирования, возникших в банковской практике, систематизированных с учетом последствий направленности интересов (общественный или частный). Предложено учитывать положительные и отрицательные последствия реализации общественного и частного интересов при адаптации банковского регулирования к изменениям внешней и внутренней среды.

3. Определены ключевые тенденции адаптации зарубежного и казахстанского регулирования банковских структур на основе критического анализа последствий глобального финансового кризиса 2007-2009 гг.

4. Проведен сравнительный многофакторный анализ адаптации регулирования банковских структур в Казахстане и странах СНГ, Восточной

Европы, развивающихся и развитых странах в период постглобального финансового кризиса.

5. Применение статистического анализа номинальных, ординальных и относительных факторов регулирования и показателей банковского сектора по 75 странам позволило построить ординальную логит модель и провести оценку уровня влияния индивидуальных форм регулирования на рейтинги отраслевых рисков банковского сектора.

6. Выявленные особенности регулирования банковской системы позволили разработать и предложить практические рекомендации по дальнейшему развитию и совершенствованию действующей системы регулирования банковских структур Казахстана, направленные на повышение конкурентоспособности национального банковского сектора.

Основные положения диссертационного исследования, выносимые на защиту:

- авторский подход к исследованию теорий банковского регулирования как части теорий государственного регулирования, позволяющий классифицировать его в зависимости от направленности интересов (общественный или частный);
- авторский подход к классификации банковского регулирования, основанный на качественных характеристиках его 7 (семи) основных видов путем определения их форм проявления в зависимости от направленности интересов (общественный или частный);
- концептуальные и практические основы использования современного зарубежного опыта (Базель 3) в национальном банковском регулировании;
- результаты сравнительного многофакторного анализа регулирования банковских структур в Казахстане, странах СНГ, Восточной Европы, развивающихся и развитых странах в период постглобального финансового кризиса позволившие определить ключевые особенности казахстанского банковского регулирования;
- авторский подход к оценке влияния регулирования на рейтинги отраслевых рисков банковского сектора на основе ординальной логит модели;
- практические рекомендации по модернизации регулирования банковских структур на основе адаптации эффективного зарубежного опыта с учетом особенностей национальной экономики, в частности, предложен комплекс мер, направленных на повышение конкурентоспособности национального банковского сектора.

Теоретическая и методологическая основы исследования.

Методологическую основу исследования составляют научные труды отечественных и зарубежных ученых по проблемам организации банковской деятельности, банковского регулирования, а также законодательные акты Республики Казахстан, нормативные документы Национального Банка Республики Казахстан и других официальных органов управления, касающиеся регулирования банковской деятельности.

В процессе диссертационного исследования использованы общие методы научного познания, такие как системный, структурный, логический и сравнительный анализ, синтез, индукция и дедукция, экстраполяция, визуализация, а также эконометрические и экономико-статистические методы исследования.

Теоретическая и практическая значимость диссертационного исследования. Теоретическая и практическая значимость проведенного исследования заключается в разработке конкретных предложений и рекомендаций по совершенствованию регулирования банковской деятельности в современных экономических условиях.

Предложения по развитию банковского регулирования могут быть рассмотрены при разработке и обсуждении концепций развития системы банковского регулирования.

Проведенный сравнительный анализ может быть использован в дальнейшем научными институтами и вузами при разработке методических пособий по банковскому регулированию и надзору.

Научные обобщения и практические предложения могут быть использованы в учебном процессе при подготовке обучающихся образовательных программ бакалавриата и магистратуры и при переподготовке специалистов – профессиональных участников банковской и финансовой деятельности.

Апробация и внедрение результатов исследования. Результаты диссертационного исследования, основные положения и выводы изложены в научных публикациях, а также обсуждены на отечественных и международных научно-практических конференциях. Опубликованы статьи в научных изданиях, рекомендованных МОН РК, а также в международном рецензируемом научном журнале, индексируемом в базах Web of Science Core Collection и Scopus.

Практические рекомендации автора по использованию сравнительного многофакторного анализа адаптации банковского регулирования в странах СНГ и Восточной Европы были одобрены и поддержаны ОЮЛ «Ассоциация финансистов Казахстана» (акт внедрения от 29 сентября 2020 г.)

Публикации. По материалам диссертационного исследования опубликовано 9 работ, включая 3 статьи в научных изданиях из перечня рекомендуемых Комитетом по обеспечению качества в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, 1 – в зарубежном издании Scopus (Скопус), а также в материалах 3-х международных конференций, в том числе одной зарубежной конференции.

Структура диссертационного исследования. Диссертация состоит из введения, основной части, представленной тремя разделами, заключения, списка использованных источников и приложения.

В первом разделе рассмотрены теоретические аспекты государственного регулирования с позиций общественного и частного интереса. Уточнены качественные характеристики 7 основных видов банковского регулирования

путем определения их последствий в зависимости от направленности интересов (общественный или частный). Проанализированы причины тенденций в международном опыте банковского регулирования после глобального кризиса 2007-2009 гг.

Во втором разделе проанализированы государственная политика банковского регулирования и надзора в Казахстане, а также тенденции посткризисного развития микро- и макропруденциального регулирования банковского сектора.

В третьем разделе проведен сравнительный многофакторный анализ банковского регулирования Казахстана, стран СНГ и Восточной Европы, проведена математическая оценка влияния регулирования на рейтинг BICRA, а также предложены меры по совершенствованию банковского регулирования в Казахстане.

«6D050900 - Қаржы» мамандығы бойынша философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін диссертацияның

АНДАТПА

БӨБЕЕВ МҰХТАР САПАРӘЛІҰЛЫ

Қазіргі экономикалық жағдайларда банк құрылымдарын реттеудің халықаралық тәжірибесін бейімдеу

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. 2020 жылы әлем 2020 жылы әлем жаһандық экономикалық күйзелісті тудырған COVID-19 вирусының өршуіне тап болды. Түрлі елдер бұрын-соңды болмаған шаралар қабылдаған сайын, қор нарықтарындағы бағалардың құбылмалылығына, өтімділіктің төмендеуіне және фирмалар мен үй шаруашылықтарының несиелерді өтеу қабілетіне әсер ететін сұраныс пен ұсыныстың экономикалық күйзелістеріне байланысты қаржы секторының осалдығы күрт өсті. Бірқатар елдерде мемлекеттік қаржыға, шикізат бағасына, төлем баланстарына және жылжымайтын мүлік бағасына күйзеліс әсер етті, бұл қаржы секторына қосымша қысым жасады.

Мемлекет басшысының 2020 жылғы қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында Қ.Қ. Тоқаев жаңа жағдайдағы экономикалық реттеу міндетін ерекше атап өтті: «Біз ұлттық және халықаралық инвесторлар тарапынан теңгеге деген сенім дағдарысына тап болдық... Заңды түрде және іс жүзінде субъектінің формадан басым болуын белгілеу керек: жалпы мағынасы мен мазмұны қатаң құқықтық нормалардан басым болуы мүмкін».

Қазақстан экономикасын дамытудағы қаржы секторының рөлі және қаржы секторы саласындағы макроэкономикалық саясаттың басымдықтары Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2018 жылғы қазандағы Қазақстан халқына Жолдауында: «Нақты экономиканы дамытудағы қаржы секторының рөлін күшейту және ұзақ мерзімді макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету қажет. Бағаның өсуі, қаржыландыруға қолжетімділік, банктердің орнықтылығы – міне, осы мәселелер көбіне қазір жұрттың қызығушылығын тудырып отыр... Бизнесті шетелдік инвестициялармен, капиталға қолжетімділікпен қамтамасыз етуде «Астана» халықаралық қаржы орталығы маңызды рөл атқаруға тиіс».

ХВҚ 2020 жылдың сәуірінде жаһандық қаржылық тұрақтылық туралы жыл сайынғы есепте (Global Financial Stability Report) COVID-19 пандемиясының жаһандық қаржы жүйесінің тұрақтылығына үлкен қауіп төндіретінін атап өтті. Қарыз алу құны және нарықтық құбылмалылық дефолттардың көбеюіне әкелуі мүмкін. Дамушы экономикалардан капиталдың жылыстауы өсті, олардың қорландыру құнын арттырды және несие мөлшерін азайтты, бұл экономиканың өсуіне әкеледі. Қолдау монетарлық, сондай-ақ фискалдық және реттеуші шаралармен көрсетіледі.

Қазақстанның банк секторы бірнеше кезеңнен өтті: банк секторын қалыптастыру (1993-1999 жж.), тұрақтандыру және өсу (2000-2006 жж.), дағдарыс (2007-2015 жж.), дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру (2016-2020 жж.). 2020 жылдан бастап коронавирус пандемиясының жаһандық салдарымен байланысты жаңа кезең күтілуде. Банк секторын дамытудың әртүрлі кезеңдері реттеудің әртүрлі тәсілдерін талап етеді. Тиісінше, бастапқы кезеңде банктік реттеу жүйесі банк секторының қалыптасуына және өсуіне қолдау көрсетті. Дағдарыстық және дағдарыстан кейінгі уақытта реттеушінің рөлі артты.

Қазақстанда банктік реттеуді дамыту халықаралық тәжірибе негізінде, бірақ ұлттық ерекшеліктерді ескере отырып жүргізіледі. Банктік реттеу және қадағалау саласындағы Банктік қадағалау жөніндегі Базель комитетінің (БҚБК) ұсынымдары неғұрлым маңызды және өзекті тәуекелдерді айқындау, сондай-ақ жетекші реттеушілердің теориялық тәсілдері мен практикасын талдау негізінде халықаралық тәжірибенің квинтэссенциясы болып табылады.

Алайда, Қазақстанда БҚБК ұсынымдарын дәйектілікпен енгізуге карамастан, 2020 жылға қарай сыртқы макроэкономикалық тәуекелдер аясында, мысалы, банк активтерінің сапасына, банктерді мемлекеттік қолдаудың жоғары деңгейіне және тез өсіп келе жатқан тұтынушылық кредиттеуге қатысты бірқатар осалдықтар қалып отыр.

Банктерге жаңа, неғұрлым тұрақты бизнес-модель, мемлекеттік корпорациялар депозиттеріне тәуелділікті қысқарту, кредит беру практикасын және тәуекел-менеджментін жақсарту талап етіледі. Қолданыстағы банктік реттеудің күрделену үрдісі байқалуда, сондай-ақ реттеушілік және макроэкономикалық саясатты үйлесімді келісу қажеттілігі өсіп келеді. Банктік реттеудің әлемдік тәжірибесін одан әрі қарыз алудың орындылығы және оны енгізудің сапасы туралы мәселе туындайды.

Банктік реттеудің халықаралық тәжірибесінің бейімделуін бағалаудың теориялық-әдіснамалық аспектілерін талдау және Қазақстан Республикасының банк жүйесі мен банк құрылымдарын реттеу құралдарын бейімдеу және дамыту бойынша практикалық ұсынымдар әзірлеу мемлекет экономикасы дамуының қазіргі кезеңінде неғұрлым өзекті болып отыр.

Теріс макроэкономикалық үрдістер қарқынының өсуіне байланысты Қазақстанның мемлекеттік органдары Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын таяу уақытта қайта қарау туралы шешім қабылдады. Осы зерттеудің нәтижелері көрсетілген Тұжырымдаманы өзгерту жөніндегі ұсыныстарды әзірлеу кезінде ескерілетін болады.

Зерттеу мәні Қазақстан Республикасында банкті реттеу шараларының жүйесін қалыптастыру процесінде туындайтын экономикалық қатынастар болып табылады.

Зерттеу объектісі – Қазақстан Республикасының банк секторын реттеу шараларының жүйесі.

Зерттеу гипотезасы. Банктік реттеудің халықаралық тәжірибесін тиімді бейімдеу ұлттық банк жүйесінің динамикалық тұрақтылық мақсатын қол жеткізуге көмектеседі.

Зерттеудің мақсаты қазіргі экономикалық жағдайларда банктік реттеудің халықаралық тәжірибесін бейімдеу негізінде Қазақстан Республикасының тұрақты және тиімді банк жүйесін қалыптастыруға бағытталған ұсыныстар мен практикалық ұсынымдар әзірлеу болып табылады.

Зерттеудің міндеттері. Мақсатқа жету үшін зерттеу логикасын анықтайтын келесі ғылыми және практикалық міндеттер қойылып шешілді.

1. Мемлекеттік реттеудің органикалық бөлігі ретінде банктік реттеудің мазмұнына теориялық және әдіснамалық тәсілдердегі эволюциялық өзгерістерді зерттеу және жалпылау.

2. Қазіргі тәжірибеде банктік реттеу түрлерінің ерекшеліктерін анықтау және жіктеуді ұсыну.

3. Макроэкономикалық процестердің әсерін ескере отырып, банк құрылымдарын дағдарыстан кейінгі реттеудің негізгі үрдістері мен перспективаларын айқындау.

4. Қазақстанда және шет елдерде банк құрылымдарын реттеудің халықаралық тәжірибесінің бейімделуіне жүйелі талдау жүргізу.

5. Банк құрылымдарын реттеудің банк секторының бәсекеге қабілеттілігіне әсер ету моделін әзірлеу.

6. Елдің реттеуші органдары әрекеттерінің тиімділігін арттыру бойынша шараларды ұсыну.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Ғылыми жаңалық элементтері бар зерттеудің ең маңызды нәтижелерімен тұжырымдалады:

1. Экономикалық мемлекеттік реттеу саласындағы әлеуметтік және жеке қызығушылық теорияларын талдау негізінде құрылымдық топтастыру жүргізілді және мемлекеттік реттеу теорияларын жіктеу ұсынылды, олардың банктік реттеу процесінде көріну мүмкіндіктері нақтыланды.

2. Банктік реттеудің мазмұнына теориялық тәсілдерді зерттеу және қорыту банктік реттеу түрлерін жіктеуге авторлық тәсілді қалыптастыру үшін ғылыми негіз жасады, оған банктік практикада туындаған, мүдделер бағытының салдарын ескере отырып жүйеленген (қоғамдық немесе жеке) реттеудің 7 (жеті) негізгі түрлері енгізілген. Банктік реттеуді сыртқы және ішкі ортадағы өзгерістерге бейімдеу кезінде қоғамдық және жеке мүдделерді іске асырудың оң және теріс салдарын ескеру ұсынылады.

3. 2007-2009 жылдардағы жаһандық қаржы дағдарысының салдарын сыни талдау негізінде банк құрылымдарын шетелдік және қазақстандық реттеуді бейімдеудің негізгі үрдістері айқындалды.

4. Жаһандық қаржы дағдарысы кезеңінде Қазақстанда және ТМД, Шығыс Еуропа елдерінде, дамушы және дамыған елдерде банк құрылымдарын реттеудің бейімделуіне салыстырмалы көп факторлы талдау жүргізілді.

5. 75 ел бойынша банк секторының номиналды, ординалды және салыстырмалы реттеу факторлары мен көрсеткіштерінің статистикалық

талдауын қолдану ординалдык логит моделін құруға және жеке реттеу нысандарының банк секторының салалық тәуекелдерінің рейтингтеріне әсер ету деңгейін бағалауға мүмкіндік берді.

6. Банк жүйесін реттеудің анықталған ерекшеліктері ұлттық банк секторының бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған Қазақстандағы банк құрылымдарын реттеу жүйесін қолданыстағы дамыту және жетілдіру бойынша практикалық ұсыныстарды әзірлеу мен ұсынуға мүмкіндік берді.

Қорғауға шығарылған диссертациялық зерттеудің негізгі ережелері:

- банктік реттеу теорияларын мемлекеттік реттеу теорияларының бір бөлігі ретінде зерттеуге авторлық көзқарас, оны мүдделердің бағытына қарай жіктеуге мүмкіндік береді (қоғамдық немесе жеке);
- банктік реттеуді жіктеуге авторлық көзқарас, оның 7 (жеті) негізгі түрінің сапалық сипаттамаларына негізделген, олардың мүдделер бағытына байланысты көріну нысандарын анықтау арқылы (қоғамдық немесе жеке);
- ұлттық банктік реттеуде заманауи шетелдік тәжірибені (Базель 3) пайдаланудың тұжырымдамалық және практикалық негіздері;
- қазақстандық банктік реттеудің негізгі ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік берген Қазақстанда, ТМД елдерінде, Шығыс Еуропада, жаһандық дағдарыстан кейінгі кезеңде дамушы және дамыған елдерде банк құрылымдарын реттеуді салыстырмалы көп факторлы талдау нәтижелері;
- ординалдык логит модель негізінде банк секторының салалық тәуекелдерінің рейтингтеріне реттеудің әсерін бағалауға авторлық көзқарас;
- ұлттық экономиканың ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді шетелдік тәжірибені бейімдеу негізінде банк құрылымдарын реттеуді жаңғырту бойынша практикалық ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік берді, атап айтқанда, ұлттық банк секторының бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған шаралар кешені ұсынылды.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері.

Зерттеудің әдіснамалық негізін банк қызметін ұйымдастыру, банктік реттеу мәселелері бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамалық актілері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің және басқа да ресми басқару органдарының банк қызметін реттеуге қатысты нормативтік құжаттары құрайды.

Диссертациялық зерттеу процесінде жүйелі, құрылымдық, логикалық және салыстырмалы талдау, синтез, индукция және дедукция, экстраполяция, визуализация сияқты ғылыми танымның жалпы әдістері, сондай-ақ зерттеудің эконометрикалық және экономикалық-статистикалық әдістері пайдаланылды.

Диссертациялық зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығы. Зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығы қазіргі экономикалық жағдайда банктік қызметті реттеуді жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар мен ұсынымдарды әзірлеу болып табылады.

Банктік реттеуді дамыту жөніндегі ұсыныстар банктік реттеу жүйесін дамыту тұжырымдамаларын әзірлеу және талқылау кезінде қаралуы мүмкін.

Жүргізілген салыстырмалы талдауды одан әрі ғылыми институттар мен жоғары оқу орындары банктік реттеу және қадағалау жөніндегі әдістемелік құралдарды әзірлеу кезінде пайдалана алады.

Ғылыми жалпылама тұжырымдар мен практикалық ұсыныстар бакалавриат пен магистратураның білім беру бағдарламаларының білім алушыларын даярлау кезінде, банк және қаржы қызметінің кәсіби қатысушы мамандарын қайта даярлау кезінде оқу процесінде пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеу нәтижелерін сынау және енгізу. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері, негізгі ережелері мен қорытындылары ғылыми жарияланымдарда баяндалған, сондай-ақ отандық және халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда талқыланған. ҚР БҒМ ұсынған ғылыми басылымдарда, сондай-ақ Web of Science Core Collection және Scopus базаларында индекстелетін халықаралық рецензияланатын ғылыми журналда мақалалар жарияланды.

ТМД және Шығыс Еуропа елдерінде банктік реттеуді бейімдеуге салыстырмалы көпфакторлы талдауды пайдалану бойынша автордың практикалық ұсынымдары «Қазақстан қаржыгерлерінің қауымдастығы» ЗТБ (енгізу актісі 2020 жылғы 29 қыркүйекте) мақұлданды және қолдау тапты.

Жарияланымдар. Диссертациялық зерттеудің материалдары бойынша Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған тізбедегі ғылыми басылымдарда 3 мақаланы қоса алғанда 9 жұмыс, 1 – Scopus (Скопус) шетелдік басылымында, сондай-ақ 3 халықаралық конференцияның, оның ішінде бір шетелдік конференцияның материалдарында жарияланды.

Диссертациялық зерттеудің құрылымы. Диссертация кіріспеден, үш тараудан тұратын негізгі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер тізімінен және қосымшадан тұрады.

Бірінші тарауда қоғамдық және жеке қызығушылық тұрғысынан мемлекеттік реттеудің теориялық аспектілері қарастырылған. Банктік реттеудің 7 негізгі түрінің сапалық сипаттамалары мүдделер бағытына байланысты (қоғамдық немесе жеке) олардың салдарын анықтау арқылы нақтыланды. 2007-2009 жылдардағы жаһандық дағдарыстан кейінгі банктік реттеудің халықаралық тәжірибесіндегі үрдістердің себептері талданды.

Екінші тарауда Қазақстандағы банктік реттеу мен қадағалаудың мемлекеттік саясаты, сондай-ақ банк секторын микро-және макропруденциалдық реттеудің дағдарыстан кейінгі даму үрдістері талданған.

Үшінші тарауда Қазақстанның, ТМД және Шығыс Еуропа елдерінің банктік реттелуіне салыстырмалы көп факторлы талдау жүргізілді, BISRA рейтингіне реттеудің әсерін математикалық бағалау жүргізілді, сондай-ақ Қазақстанда банктік реттеуді жетілдіру бойынша шаралар ұсынылды.

ANNOTATION
of the dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD)
in the specialty «6D050900 – Finance»

BUBEYEV MUKHTAR SAPARALIYEVICH

Adaptation of international experience of banking regulation in the modern economy

Relevance of the research topic. In 2020 the world was confronted by the outbreak of COVID-19 virus, which became the cause of a global economic shock. Unprecedented measures were adopted by all countries where the financial sector's vulnerability increased as the result of price volatility on stock exchanges, reduction of liquidity and demand and supply shocks, which impacted households and firms' ability to service debt. In several countries, the shock disseminated to state finances, commodity prices, balance of payment and property prices, which further increased the pressure on the financial sector.

In the Head of State Address to the Nation of Kazakhstan in September 2020, President Tokayev highlighted the importance of economic regulation in new reality: "We are facing the crisis of confidence in tenge from national and international investors... We must legally and practically fix the predominance of essence over form: common sense and matter may prevail over hard legal norms."

The First President of Kazakhstan – Elbasy N. Nazarbayev has also emphasized the importance of the financial sector for the development of the economy of Kazakhstan, as well as priority of macroeconomic policy in the financial sector. As he put it in the State Address to the Nation in October 2018: "We must strengthen the role of the financial sector for better development of the real economy and provide for long term macroeconomic stability. Increase in prices, access to finance, stability of banks – these are the issues that people are interested in... Astana International Financial Center should play an important role in providing capital and attracting international investments for local businesses."

The IMF in its annual Global Financial Stability Report in April 2020 noted that the COVID-19 pandemic is a serious threat for stability of the global financial system. Cost of funding and market volatility may lead to a surge in the number of credit defaults. Capital outflow from developing economies is rising, which leads to increase in cost of funding and reduction of lending volumes, which consequentially impacts economy growth. Support has been provided by monetary as well as fiscal and regulatory measures.

Kazakhstan's banking sector has undergone through several phases: formation of the banking sector (1993-1999), stabilization and growth (2000-2006), crisis (2007-2015), post-crisis recovery (2016-2020). A new phase starts from 2020 due to the global consequences of the coronavirus pandemic. Different stages of banking sector development require different regulation approaches. Hence in the initial

stages the banking system regulation was itself in the formation stage and its aim was to support the growth of the banking sector. During the crisis and post-crisis phases the role of the regulator became more extensive.

Development of the banking regulation in Kazakhstan is based on applying the international practices with consideration of national distinctive peculiarities. Basel Committee on Banking Supervision recommendations are the quintessence of international experience, based on defining the most important and relevant risks as well as analysis of theoretical approaches and best regulator practices.

However, despite consecutive implementation of the Basel Committee recommendations in Kazakhstan, by 2020 a range of vulnerabilities exist on the background of external macroeconomic risks, for example, in banking assets quality, high level of state support and rapidly rising consumer lending.

Banks need a more sustainable business model, reduction of sovereign-bank nexus, improvement of lending practices and risk management. The trend towards more complexity in banking regulation is observable. Further coordination of regulatory and macroeconomic policies is also required. Questions arise whether further import of international practices of banking regulation is beneficial and whether the quality of implementation is sufficient.

At current stage of Kazakhstan's economic development, theoretical and methodological aspects of international experience adaptation of banking regulation need to be analyzed and practical recommendations have to be developed for adaptation and development of instruments of banking system regulation.

Due to growing dynamics of negative macroeconomic trends, Kazakhstan's state bodies agreed to review the Concept of the financial sector development of Kazakhstan until 2030. Results of current research will be considered during development of the proposals to amend the Concept.

The subject of the research is economic relations, which originate during the process of formation of a set of measures for banking regulation in the Republic of Kazakhstan.

Object of the research - system of banking regulation measures in the Republic of Kazakhstan.

Research hypothesis. Effective adaptation of international practices of banking regulation leads to dynamic stability of the national banking system.

Purpose of the research. The purpose of present research is the development of proposals and practical recommendations, aimed at building a sustainable and efficient banking system in the Republic of Kazakhstan, based on adaptation of international practices of banking regulation in modern economic conditions.

Research objectives. Following scientific and practical tasks, which determined the logic of research, were set and resolved:

1. Investigation and generalization of evolutionary changes in the theoretical and methodological approaches to substance of banking regulation as a specific part of state regulation.

2. Exposure of characteristics and classification of types of banking regulation in modern practice.

3. Determination of key trends and perspectives of post-crisis regulation of banking structures given the impact of macroeconomic processes.

4. Systemic analysis of adaptation of international practices of regulation of banking structures in Kazakhstan and foreign countries.

5. Development of a model of the impact of banking structures regulation on the level of competitiveness of the banking sector.

6. Proposal of recommendations to increase efficiency of national regulatory bodies.

Scientific novelty of the research. The most important results of research, which include elements of scientific novelty are the following:

1. Structured grouping and classification of theories of state regulation is proposed based on analysis of theory of public and private interest in the area of economic state regulation. Possibilities of their reflection in the process of banking regulation are specified.

2. Investigation and generalization of theoretical approaches to banking regulation have created a scientific foundation for the formation of author's approach to classification of types of banking regulation, which includes seven main types of regulation, based on practice. The types were classified given the public or private interest consequences. It is proposed to consider positive and negative consequences of realization of public and private interests during adaptation of banking regulation to changes in external and internal environments.

3. Key trends of adaptation of international and Kazakhstani regulation of banking structures have been identified based on critical analysis of outcomes of the global financial crisis 2007-2009.

4. Multifactor comparative analysis was conducted on adaptation of regulation of banking structures in Kazakhstan, CIS and Eastern Europe countries, developing and developed countries during the period of post-global financial crisis.

5. Statistical analysis of nominal, ordinal and relative factors of regulation and indicators of the banking sectors in 75 countries was carried out by constructing an ordinal logit model, resulting in the evaluation of impact of individual regulation measures on industry risk ratings of banking sector.

6. The identified peculiarities of banking regulation allowed to develop and propose practical recommendations for further development and improvement of the current bank regulation system in Kazakhstan, aimed to increase competitiveness of the national banking sector.

Main provisions to be defended:

- author's approach to examination of banking regulation theories as part of an overall state regulation allowing classification based on direction of interest (public or private);
- author's approach to classification of banking regulation based on qualitative characteristics of its seven main types by defining their manifestation forms depending on direction of interests (public or private);
- conceptual and practical foundations of applying modern international practices (Basel 3) in the national banking regulation;

- results of comparative multifactor analysis of banking regulation in Kazakhstan, CIS and Eastern European countries, developing and developed countries in the post-global financial crisis period, allowing to define key features of Kazakhstani banking regulation;
- author's approach to evaluation of impact of banking regulation on industrial risk ratings of the banking sector based on ordinal logit model;
- practical recommendations for modernization of regulation of banking structures based on adaptation of effective global practices, taking into account the peculiarities of the national economy. A set of measures aimed at increasing competitiveness of the national banking sector is proposed.

Theoretical and methodological research basis. Methodological foundation of the research includes works of local and foreign researchers on problems of organization of banking activities, banking supervision as well as the laws of the Republic of Kazakhstan, normative documents of the National Bank of the Republic of Kazakhstan and other official governing bodies related to banking activities.

General scientific methods were used in the process of research, including systemic, structural, logical and comparative analysis, synthesis, induction and deduction, extrapolation, visualization as well as econometric and economical statistical methods of research.

Theoretical and practical significance of the research. Theoretical and practical importance of present research lies in the development of specific proposals and recommendations on improvement of banking activity regulation in modern economic conditions.

Proposals on development of banking regulation can be used in the process of elaboration and discussions of concepts of development of banking regulation systems.

Universities and research institutes can use the conducted comparative analysis for methodological materials on banking supervision and regulation.

Scientific generalizations and practical application may be used in the curriculums of bachelor and master's degrees as well as in training programs for banking and financial professionals.

Trial and implementation of research results. Results of present research, its main provisions and conclusions were stated in scientific publications and discussed at local and international scientific conferences. Articles were published in scientific journals recommended by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, as well as in the internationally reviewed scientific journal indexed in Web of Science Core Collection and Scopus data base.

Practical recommendations on application of the comparative multifactor analysis of adaptation of banking regulation in the CIS and Eastern European countries were approved and supported by the Association of Financiers of Kazakhstan (implementation act dd. 29th September 2020).

Publications. Nine works were published altogether based on research materials. This includes three articles in scientific journals listed by the Committee on Quality of Education and Science of the Ministry of Education and Science of the

Republic of Kazakhstan, one article in international Scopus journal, three articles for international conferences including one foreign conference.

Structure of research. Dissertation includes introduction, main body of work, which consists of three parts, conclusion, bibliography and appendices.

First part analyzes theoretical aspects of state regulation from the position of public and private interest. Qualitative characteristics of seven main types of banking regulation are defined by way of determining their consequences depending on direction of interest (public or private). Post global crisis 2007-2009 trends in international banking regulation and their causes are reviewed.

Second part looks at state policy in banking supervision and regulation in Kazakhstan, as well as post-crisis trends in development of micro- and macro-prudential regulation of the banking sector.

Third part includes comparative multifactor analysis of banking regulation in Kazakhstan and CIS and Eastern European countries. Mathematical evaluation of impact of regulation on BICRA ratings is conducted. A set of measures for improvement of banking regulation in Kazakhstan is proposed.